

Yayın Adı Cumhuriyet Bilim Teknik
Referans No 15421014
Renk Renkli

Yayın Tarihi 10.06.2011
Etki Tarafsız
STxCM 180,00

Küpür Sayfa 1
Tiraj 55299

Sosyolog Mehmet İzzet ve Görelilik Kuramı

Zeki Arkan

Mehmet İzzet (1891- 1930) Cumhuriyet döneminin ünlü sosyolog ve felsefecisidir. Galatasaray çıkışlı. 1909 yılında açılan bir sınavı kazanarak Paris'e gönderildi. Lisansını bitirip yurda döndü. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Kızılay'ın açtığı kâtiplik sınavında ikinci oldu. Dr. **Adnan Adıvar**'la birlikte çalışmaya başladı. Darülfünun (üniversite) o zaman gençlere kapalı bir hava içindeydi. Yeni yöntemle açılan medrese imdadına yetişti. Dr. Adnan'ın aracılığıyla oraya felsefe hocası olarak atandı. Sorbonne çıkışlı bu genç, şimdi "sakallı, cübbeli, sarıklı ve hasırlar üzerine uzanmış sofalara Avrupa felsefesini okutuyordu."

Mehmet İzzet, çok geçmeden üniversiteye atandı. Profesör unvanını aldı. Yazılarında her ne kadar Gökalp'ten "Muhterem hocam" diye söz ediyorsa da onun öğrencisi olmadı. Üniversiteye girdikten sonra pek çok telif ve çeviri esere imza attı. *Milliyet Nazariyeleri* (1923) başta olmak üzere diğer çalışmalarıyla Türk düşünce tarihine yepyeni ufuklar açtı. Özellikle *Hayat dergisindeki* yazıları, Cumhuriyet Türkiye'sinde felsefe kültürünün kökleşmesine önemli bir katkıda bulundu.

Niyazi Berkes, kısa bir süre onun öğrencisi oldu. Bir başka öğrencisi, **Ziya Somar**, İzmir'de çalıştığı sırada, dışarıdan İstanbul Üniversitesi'ne kaydını yaptırarak onun üzerine bir doktora tezi hazırladı: *Mehmet İzzet ve Türk Felsefe Düşüncesinde Idealist Akım* (1946). Doğrusunu söylemek gerekirse İstanbul'daki kodamanlar, taşrada görev yapan bir öğretmenin Mehmet İzzet üzerine böyle dört başı mamur bir tez yapmasından pek memnun kalmadı. Tez, basılmak üzere fakülteye teslim edildi fakat kayboldu. Bugün düşünce dünyamız bu değerli doktora tezinden ne yazık ki yoksundur. Ancak yazarının birkaç sayfalık özeti, İzmir'de *Fikirler* dergisinde yayımlanmıştır.

Mehmet İzzet, yaşamının en verimli çağında ağır bir hastalığa yakalandı. Dr. Adnan Adıvar, hastalığının onulmaz olduğunu biliyordu. Yaşamını elden geldiğince uzatması için bütün tıbbi önlemlere dikkat etmesi gerektiğini kendisine söylemişti. Dışarıda helki tedavi olur umuduyla önce Paris'e, oradan da Berlin'e öğrenci müfettişi olarak gönderildi. Çok geçmeden öldü (1930).

Mehmet İzzet üzerine kısa bir inceleme yaparken onunla ilgili kaynakçayı tarıyordum ("Mehmet İzzet

Üzerine, *Toplumsal Tarih*, 119 (2003). Taradığım çalışmalar arasında **Thierry Zarcone**'un "Türk - İran Dünya-sında Kimi Sufi Yazarların Einstein Yorumu" başlıklı makalesi dikkatimi çekti. Yazar, bu makalesinde Mehmet İzzet'i bir sufi olarak kabul ediyor ve onun, ünlü bilginin "izafiyet" kuramını nasıl yorumladığını açıklıyordu. Mehmet İzzet imzasını taşıyan yazı şudur: "**Hakikat-ı Mahza ve Aynştayn**", *Mahfel*, 11/22 (1340).¹

Ben, derinlemesine gitmeden anılan yazının, Sosyolog Mehmet İzzet'in kaleminden çıktığını, çıkabileceğini kabul etmişim. Fakat bir süre sonra içime bir kurt düştü. Söz konusu yazar acaba sosyolog Mehmet İzzet olabilir miydi?

Fakültemin en aktıllı adamlarından biri olan ve bu konulara da yabancı olmayan, İslam felsefesi tarihi profesörü **Ahmet Arslan**'a konuyu açtım. "Muhtemelen odur", dedi ve ekledi: "O zaman bu konuları bilen ve bunlarla ilgilenen kaç kişi vardı Türkiye'de?" Bu doğru gibi görünüyordu. Ama benim içimdeki şüphe giderek büyüyor, zaten olmayan uykularımı da kaçırıyordu. Niçin? Çünkü sosyolog Mehmet İzzet'in telif ve çeviri hiçbir eserinde, hiçbir makalesinde Einstein kuramına en ufak bir gönderme yoktu. Üstelik anılan yazı, görelilik kuramını, matematiksel verilere dayanarak açıklıyordu. Anlatım dili de oldukça farklıydı. Daha da önemlisi Mahfel dergisinde pek çok yazı Mehmet İzzet imzasını taşıyordu ki bu yazıların hiçbirisi sosyolog Mehmet İzzet'in olamazdı. Bilmeden, derinlemesine bir araştırma yapmadan sosyolog Mehmet İzzet'in anısını incitmenin sıkıntısını yaşıyordum.

Geçen günlerde bambaşka bir konu için *İkdam* gazetesini tarıyordum. Burada "Halk Maarifi" başlığını taşıyan, hepsi de Darüşşafaka Lisesi'yle ilgili üç yazı gözüme ilişti (16, 23 Teşrinievve(Ekim), 1920, no. 8481, 8488, Teşrinisani (Kasım), 1920, No 8501). Bu yazılardaki Mehmet İzzet imzasını görünce şaşırım. İmzanın üstünde şu açıklama vardı: Ulum-ı Riyaziye muallimlerinden. Demek ki sosyolog Mehmet İzzet'le çağdaş olan ve aynı

adı taşıyan bir aydınımız daha vardı ve bu da matematikçi idi.

Buradan sürdüğüm iz, beni Darüşşafaka Lisesi'ne kadar götürdü. Riyaziyeçi Mehmet İzzet'le ilgili bilgileri Darüşşafaka Lisesi için hazırlanan kitapta buldum.² Bu kitabın hazırlanmasında onun da katkısı vardı. Riyaziyeçi Mehmet İzzet, 1284 (1869) doğumlu. 1888'de Darüşşafaka'yı bitirmiş ve arkadaşlarıyla birlikte Mabeyn Terçüme Kalemi'ne girmiştir. 1909'dan sonra Mülkiye'de,

İstanbul Lisesi'nde, üniversitede, öğretmen okulunda vb matematik dersleri vermiştir. Okullar için matematik ders kitapları yazmıştır. Darüşşafaka'da fen, makine ve cebir dersleri okutmaktadır. Şirket-i Hayriye Teftiş Kurulu Başkanlığı'nı da da yürütmektedir. Belirsizlik soyadı olmayışından kaynaklanıyordu.

İşte, "Hakikat- Mahza ve Aynştayn" başlıklı ma-

kalenin yazarı, sosyolog Mehmet İzzet değil, **Matematikçi Mehmet İzzet**'tir. İşin ilginç yanı, www.google.com Darüşşafaka sitesinde Mehmet İzzet adı hep Sosyolog Mehmet İzzet olarak geçmektedir. Eray Canberk'in uyarısı üzerine İbrahim Alaettin'in *Türk Meşhurlar Ansiklopedisi*'ne baktım (s. 198). Burada iki İzzet'e de yer verilmiş. Ama, soyadları olmadığın için, adları soyadı yerine kullanılmış. Sıralama böyle yapılmış. Her ne olursa olsun, iki adın birbirinden ayrılmasına yıllar sonra da olsa küçük bir katkıda bulunduğum için bir sıkıntıdan, bir şüpheden kurtulmuş oldum. Sosyolog Mehmet İzzet ve matematikçi Mehmet İzzet'in anılarını saygıyla anıyorum.

¹ Thierry Zarcone, "Une récupération d'Einstein chez quelques auteurs mystiques du monde Turco - Iranien", *Turcica*, XXI - XXIII (1991), s. 131 -154.

² *Darüşşafaka Türkiye'de İlk Halk Mektebi Darüşşafaka Nasıl Doğdu, Ne Hizmetler Etti, Nasıl Yaşıyor?* Cemiyet-i Tedrisiye Azasından: Mehmet İzzet, Mehmet Esat, Osman Nuri ve Ali Kâmi Beyler tarafından yazılmıştır, Evkaf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul, 1927, s.61.